

Marta Kowalicka

Polityka neutralności współcześnie

International Journal of Management and Economics 15, 174-188

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marta Kowalicka

Katedra Międzynarodowych Organizacji Gospodarczych

Polityka neutralności współcześnie

Zakres neutralności

Pojęcie neutralności od wieków było przedmiotem dyskusji i badań różnych dyscyplin naukowych (politologii, prawa, a także ekonomii). Zakres tych badań dotyczy głównie neutralności państw i konfliktów zbrojnych pomiędzy nimi. Neutralność jest statusem przyjmowanym przez państwo stojące w obliczu nieuchronnej lub toczącej się wojny i akceptowanym przez strony walczące. Główną cechą neutralności jest powstrzymanie się od walki, głównym zaś celem zapewnienie integralności terytorialnej państwa neutralnego, jego handlu, życia i środków egzystencji jego mieszkańców. Uciekają się do tego sposobu najczęściej państwa słabe, w przypadku zaś państw silnych jest to przeważnie jedynie gra pozorów, jak na przykład proklamacja neutralności USA w latach 1939-1941.

Instytucja neutralności, mimo że dotyczy wyboru natury politycznej, uregulowana została przez normy prawno-międzynarodowe. Neutralność oznaczać ma nie tylko prawa, państwo neutralne ma również do spełnienia pewne obowiązki. Najważniejszym z nich jest bezstronność. Państwo neutralne traci swój status, a tym samym przestaje czerpać korzyści z neutralności, gdy w czasie wojny traktuje jednego z jej uczestników inaczej niż pozostałych. Obowiązek ten nie istnieje w czasie pokoju i nie dotyczy postaw, o ile te można odróżnić od działań. Kolejnym ważnym obowiązkiem państwa neutralnego jest obrona własnej neutralności nawet przy użyciu siły, jeżeli zachodzi taka konieczność, nie zaś jedynie jej głoszenie. Sama niechęć do walki nie pomoże jej uniknąć.

Zobowiązanie do bezstronności zaciera linię oddzielającą wojnę od pokoju, ponieważ strony walczące skłonne są uznać neutralny status jedynie takiego państwa, które przez wiele lat potwierdzało go odpowiednim zachowaniem na arenie międzynarodowej. Złożone w przeddzień wojny deklaracje są w praktyce niewystarczające. Istota neutralności zależy od punktu widzenia państw, a na status neutralności państwo musi zapracować wiarygodnym dla innych oddaniem idei neutralności, zanim jeszcze dojdzie do wybuchu wojny.

Precyzyjne zdefiniowanie pojęcia **neutralności** jest trudne. W literaturze przedmiotu występują pewne niejasności natury językowej, które należałoby rozwikłać. Niektóre państwa są powszechnie określane lub same siebie określają jako neutralne, niezależ-

nie od tego, czy w ich pobliżu rzeczywiście toczą się wojny. Większość państw nawet w wojnach światowych zachowuje faktyczną neutralność w szerszym niż prawny sensie tego słowa, ponieważ walki nie toczą się w sąsiedztwie ich terytorium. Uściślając jednak sprawę, neutralność trwała stanowi sprzeczność samą w sobie. Państwo, które deklaruje swoją trwałą neutralność, wyraża po prostu zamiar zadeklarowania neutralności w przypadku wybuchu wojny, lecz uczestnicy potencjalnego konfliktu nie są w żaden sposób zobowiązani prawnie do zaakceptowania takiej deklaracji. Mogą oni jednakże podjąć z góry takie zobowiązanie. W tym przypadku terminem poprawniejszym od neutralności jest **neutralizacja**. I tak w 1815 r., po wojnach napoleońskich, Szwajcaria uzyskała zgodę zebranych w Wiedniu mocarstw na trwałą (wieczystą) neutralność, co było zupełnie nową ideą. Belgia została zneutralizowana lub immunizowana przeciwko wojnie w 1839 r., a Luksemburg w 1867 r. Neutralizację można wynegocjować lub narzucić. W przypadku narzucenia odnosi się ona zazwyczaj do konkretnych i ściśle ograniczonych obszarów, takich jak granice lub wyspy, gdzie zakazane jest stawianie fortyfikacji lub obecność sił zbrojnych (np. wyspa Korfu i sąsiadująca wyspa Paxos w 1863 r., Spitzbergen w 1920 r., Wyspy Alandzkie w 1856 r. i w 1921 r.). Neutralizacja stanowi naruszenie suwerenności. Neutralność jest jej atrybutem i przejawem¹.

Jeszcze bardziej niejednoznacznym terminem jest **neutralizm**. Nie należy go utożsamiać z neutralnością; nie niesie on ze sobą praw ani obowiązków. Pojęcie neutralizm pojawiło się w latach 1947-1948 w związku z dyskusją, która toczyła się we Francji na temat kierunków i zasad polityki zagranicznej. Oznaczało ono dążenie do uniknięcia zamieszania w zarysowujący się wówczas konflikt Wschód-Zachód². Terminu tego użyto, aby wyrazić niechęć do tzw. zimnej wojny i zwrócić uwagę na niebezpieczeństwa, na jakie spory wielkich mocarstw narażają słabsze państwa i ludzkość w ogóle. Istota neutralizmu sprowadza się do polityki nieprzystępowania do bloków militarnych i rozwijania współpracy na zasadach pokojowego współistnienia ze wszystkimi państwami, niezależnie od ich ustroju politycznego.

Neutralność natomiast jest stanem umysłu, jak również zdefiniowaną prawnie postawą polityczną, ów stan umysłu zaś może stanowić jej najważniejszy komponent³. Obywatele z reguły nie wyrzekają się postaw, które, raz przyjęte, zostały uznane za honorowe, rozsądne oraz ściśle związane z narodową niepodległością (przykładem mogą być tu Szwajcarzy). Rządy demokratyczne zaś ograniczane są w swoich działaniach przez powszechnie obowiązujące postawy.

Tak widziana neutralność jest odwiecznym elementem stosunków międzynarodowych (europejskich), co znajduje potwierdzenie w najwcześniejszych cywilizacjach kontynentu. Państwa (*poleis*) klasycznej Grecji, stając przed wyborem, jak zachować się w obliczu wojny, niekiedy wybierały neutralność, choć nie istniało jeszcze wtedy słowo na określenie tego pojęcia⁴. Starożytna Grecja przed powstaniem Macedonii była systemem państw, a nie, jak Rzym, systemem imperialnym. Najpoważniejsza z prób stworzenia imperium w klasycznej Grecji, podjęta przez Ateny, zakończyła się niepowodzeniem. Kiedy jedne

państwa greckie toczyły ze sobą wojny, inne wołały się tylko przyglądać. Reakcje na takie powstrzymywanie się od uczestnictwa w konflikcie w starożytności były podobne do reakcji późniejszych: okazjonalna akceptacja przemieszana z dezaprobatą i sceptycyzmem. Najczęstszym obiektem dezaprobaty było Argos, oskarżane między innymi przez Tucydypesa i Arystofanesa o unikanie wojny i udawanie bezstronności dla pozyskania korzyści z klęsk swoich sąsiadów. W swojej filipice przeciwko Macedonii Demostenes, podobnie jak John Foster Dulles w okresie zimnej wojny, potępił państwa deklarujące neutralność, bowiem ich bezstronne stanowisko było nienaturalne i niemoralne⁵. Greckie państwa-miasta żyły z handlu, a nic tak nie szkodzi handlowi jak wojna – ten sposób myślenia jest również fundamentem neutralności we współczesnym świecie.

System państw w Europie wyłonił się z konfliktu między praktycznie nieograniczonymi pretensjami imperiów (świeckimi, religijnymi lub ich kombinacją) i geograficznymi roszczeniami władców świeckich, których władza uwarunkowana była terytorialnie, a narodami próbującymi zrównać ideę narodu z jego położeniem na mapie. Ponieważ system państw nieustannie się zmienia, to często wybuchają w jego obrębie konflikty zbrojne. Im więcej zaś jest wojen, tym pilniejsza jest potrzeba ustalenia zasad ich prowadzenia oraz sposobów ich unikania. W średniowieczu zasady te po raz pierwszy ogłosił kler, wywodząc je z ogólnych pryncypiów natury moralnej. W czasach późniejszych owa regulacyjna rola przypadła prawnikom, wśród których trwały rozgłos i autorytet zyskali Hugo Grotius w XVII w. i Emmerich Vattel w XVIII w.⁶. *Droit des gens* (1758 r.) autorstwa tego drugiego często przytacza się jako dzieło, które miało szczególnie wpływ na współczesny kształt instytucji neutralności. Obydwaj oni byli obywatelami małych państw (Holandia i Szwajcaria) i obydwu interesowała sprawa interesów małych państw lub narodów w obliczu siły potężniejszych sąsiadów.

W naturze prawa leży uogólnianie. Literatura na temat neutralności w Europie w nieunikniony sposób klasyfikuje wybrane państwa i taka klasyfikacja jest usprawiedliwiona i użyteczna, o ile służy ona ilustrowaniu zjawiska, a nie tylko etykietowaniu. Jednakże państwa europejskie powszechnie określane jako neutralne niewiele mają ze sobą wspólnego: jedno z nich należy do największych w Europie, inne zaś mają niewiele doświadczeń w dziedzinie neutralności lub deklarowania neutralności. Jest to zbiór różnych elementów, i nawet jeżeli łączy je ten sam problem zewnętrzny, to dotyczy on każdego z nich w różnym stopniu, co powoduje, że trudno mówić o potencjalnej wspólnocie interesów.

Przykłady europejskich państw neutralnych

Szwajcaria dla większości współczesnych Europejczyków, również dla samych Szwajcarów, stanowi kwintesencję państwa neutralnego⁷. Jest to kraj mały, otoczony przez większe od siebie i chroniony przez ukształtowanie terenu, swoją determinację (w tym

postanowienie utrzymywania i opłacania nowoczesnej armii) oraz umiejętności dyplomatyczne. Położona w centrum Europy Szwajcaria powstała przez stopniowe łączenie terytoriów należących do różnych regionów, o różnych językach i różnych formach władzy oraz poziomach zamożności. Stanowi luźną federację, będącą rozpoznawalną jednostką, która zawsze podkreśla, że przedkłada znaczenie poszczególnych jednostek ponad znaczenie całości. Neutralność uchroniła federację przed zniszczeniem jej przez kantony katolickie albo protestanckie, co miałoby miejsce, gdyby rząd federalny poparł którąkolwiek ze stron w czasie szerzenia się wojen religijnych. Przyjęta wówczas neutralność została utrzymana przez 500 lat jako środek ochrony integralności i handlu Szwajcarii w przypadku wybuchu wojny.

Gdy polityka ta w pewnym momencie zawiodła i Szwajcaria stała się zależna od Francji (lata 1798-1814), Szwajcarzy starali się, aby ich kraj uznano za „szczególny rodzaj państwa”. Udało im się to na kongresie wiedeńskim (1815 r.), kiedy to wszystkie mocarstwa europejskie zgodziły się na akceptację i poszanowanie szwajcarskiej neutralności, gdyby w przyszłości wybuchła jakakolwiek wojna. Odrzuciły tym samym jeden z dwóch filarów neutralności: możliwość wyrażenia na nią zgody *ad hoc* przez państwa walczące. W czasie dwóch wielkich wojen XX wieku zobowiązania te respektowano i podczas obu tych wojen Szwajcaria była zdeterminowana bronić swej neutralności przed naruszeniem z którejkolwiek strony. Walczące państwa nie odważyły się zaś wystawić tej determinacji na próbę. Szwajcarska tradycja neutralności jest długa, doświadczenia bogate, toteż silna jest w tym kraju tendencja do utożsamiania neutralności z istotą i egzystencją państwa.

Z kolei **Austria** nie ma takich tradycji. Państwo to, będące w przeszłości podstawą wielkiego, lecz zróżnicowanego imperium, brało udział we wszystkich najważniejszych konfliktach zbrojnych współczesnej Europy i w żadnym z nich nie deklarowało neutralności. Po II wojnie światowej, w 1955 r. Austria odzyskała niepodległość pod warunkiem, na który formalnie przystał ówczesny kanclerz Bruno Kreisky podczas spotkania w Moskwie, przewidującym, że Austria natychmiast i dobrowolnie opowie się za wieczystą neutralnością na wzór Szwajcarii. Poza tym zobowiąże się do obrony swej neutralności, nieuczestniczenia w żadnych sojuszach militarnych i nieakceptowania żadnych obcych baz wojskowych na swoim terenie. Była to umowa polityczna, po części wymuszona. Została zrealizowana przez przyjęcie Ustawy Konstytucyjnej o Neutralności Austrii zaraz po zawarciu Traktatu Państwowego w sprawie Odbudowy Niezawisłej i Demokratycznej Austrii (1955 r.)⁸, który przywracał jej niepodległość. W rezultacie Austria przyjęła pewne zobowiązania dotyczące wojny i pokoju, a tym samym stworzyła potrzebę uregulowania swoich przyszłych stosunków zewnętrznych albo zgodnie z tymi zobowiązaniami, albo po ich zniesieniu przez wszystkie zainteresowane strony. Powód zawarcia tego układu był prosty: Związkowi Radzieckiemu zależało na tym, by Austria, której daleko było do bezstronności w zimnej wojnie, nie udzielała żadnego wsparcia sojusznikom NATO. Austria była skłonna udzielić Związkowi Radzieckiemu wymaganych gwarancji

w zamian za tytułarną niezależność i suwerenność, jednak, jak powiedział sam Kreisky, ponieważ stan wojny nie istniał, termin neutralność nie był odpowiedni w tej sytuacji. Austria starała się później trzymać poszczególnych zobowiązań przyjętych w 1955 r., lecz nie świadczyło to o neutralności czy też przywiązaniu do tej idei.

Pomimo tych różnic między statusem neutralności Szwajcarii i Austrii obydwa te małe i centralnie położone państwa przeciwstawiane są dwóm skandynawskim sąsiadom, **Finlandii i Szwecji**. Szwecja niegdyś starała się o miejsce wśród europejskich mocarstw i chociaż starania te ostatecznie nie powiodły się i zostały zarzucone, to Szwecja pozostała silniejsza i większa niż jej najbliżsi sąsiedzi. Szwecja brała udział w wojnie antynapoleońskiej od 1805 r. aż do jej pomyślnego końca, później jednak wycofała się do strefy bałtyckiej. Od 1815 r. określała się mianem państwa niewojującego (tzw. *non-belligerent*), ale nigdy bezwarunkowo. Szwedzka doktryna neutralności związana była z praktycznymi działaniami na arenie międzynarodowej. Nie wynikała ona bowiem ani z przyjęcia statusu państwa neutralnego, ani z ogłoszenia jednostronnej deklaracji neutralności⁹. Szwecja przestrzegała co prawda zasad właściwych dla państwa trwale neutralnego, ale nie nadawała im też wymiaru prawnomiędzynarodowego.

Głównymi czynnikami determinującymi przyjęcie przez **Szwecję** linii neutralności były doświadczenia historyczne i położenie geograficzne. Polityka unikania konfliktów i nieuczestniczenia w obydwu wojnach przyniosła jej wymierne korzyści w postaci rozwoju gospodarczego i społecznego. Siły polityczne i społeczeństwo widziały w neutralności korzyści sprzyjające powojennemu rozwojowi kraju. Sprzyjało temu również położenie geograficzne, oddalające Szwecję od potencjalnych konfliktów zbrojnych.

Polityka neutralności Szwecji wspierana była przez jej znaczne siły militarne i wydatki związane z ich utrzymywaniem. Unikała ona zaangażowania w obu wojnach światowych, aczkolwiek jej poparcie i pomoc dla Finlandii w czasie II wojny światowej sprowadziło ją na krawędź odrzucenia bezstronnej neutralności. Szwecja zaryzykowała swoją neutralność i udało jej się. Od czasu II wojny światowej łączyła ona pewien rodzaj neutralności (nieuczestniczenie w wojnach) z aktywną rolą na arenie międzynarodowej (np. przez swój wkład w siły pokojowe Narodów Zjednoczonych). Utrzymywała liczne siły pokojowe, wypracowała również sprawny system mobilizacyjno-szkoleniowy. Ze względu na połączenie zasady militarnego niezaangażowania z kwestią silnej, narodowej obrony jako instrumentu odstraszenia szwedzka doktryna neutralności zyskała miano „neutralności zbrojnej”¹⁰.

Fińska doktryna neutralności, podobnie jak szwedzka, związana była z praktyką polityki zagranicznej¹¹. Finlandia określała swoją tożsamość jako państwo opowiadające się przez wieki ujarzemia po stronie jednego lub innego państwa obcego, ale nie osiągnęła niezależnego statusu aż do 1920 r. Tak więc do tego momentu nie pojawiła się kwestia neutralności Finlandii. Zasadniczym czynnikiem determinującym przyjęcie przez Finlandię polityki neutralności stał się układ fińsko-radziecki podpisany w roku 1948. Był on konsekwencją radzieckiej agresji na Finlandię w 1939 r. i późniejszego udziału Finów

w koalicji hitlerowskiej przeciwko ZSRR. Neutralność Finlandii była drogą utrzymania dobrych stosunków z ZSRR oraz ceną za utrzymanie niepodległości i odrębności ustrojowej¹². Redefinicja zasad i celów neutralności fińskiej możliwa była dopiero po zmianach, jakie zaszły w Europie na początku lat dziewięćdziesiątych¹³.

Ciekawym przykładem europejskich państw neutralnych jest też **Irlandia**. Będąc wraz z Islandią i Cyprzem najbardziej peryferyjnym państwem Europy, swego czasu określana była mianem „wyspy za wyspą”. Polityka zagraniczna Irlandii od wieków pozostawała pod wpływem jej niefortunnych związków z Anglią¹⁴. Neutralność Irlandii w odróżnieniu od neutralności austriackiej i szwajcarskiej nie ma fundamentów prawnych. Jej polityka neutralności wynikała głównie z uwarunkowań historycznych (stosunków irlandzko-brytyjskich), podziału państwa i położenia geostrategicznego. Podczas II wojny światowej Irlandia zadeklarowała swą neutralność i Wielka Brytania musiała się temu podporządkować. Mimo nacisków NATO Irlandia nie przystąpiła do Paktu. Stany Zjednoczone zaś nie nalegały, częściowo z uwagi na swój ambiwalentny stosunek do konfliktów angielsko-irlandzkich. Irlandia jednakże zmierzała w kierunku polityki europejskiej, a jej dotychczasowa gospodarcza zależność od Wielkiej Brytanii zastępowana była gospodarczą zależnością od Europy kontynentalnej. Wyrazem tego było przystąpienie Irlandii w 1973 r. do Wspólnoty Europejskiej. Stanowiło to początek wzrostu znaczenia spraw europejskich w kształtowaniu jej polityki zagranicznej. Kilka lat później Irlandia podkreśliła swe zaangażowanie w integrację europejską, przyłączając się do Europejskiego Systemu Walutowego. Istotną rolę w ewolucji współpracy politycznej odegrał Jednolity Akt Europejski (*Single European Act*, 1987 r.)¹⁵, dokument, który zmodyfikował postanowienia trzech traktatów założycielskich Wspólnot (a w największym stopniu traktatu rzymskiego o EWG). Irlandzki Sąd Najwyższy orzekł w 1987 r. trzema wyrokami do dwóch, że ratyfikacja tego Aktu oznaczałaby pogwałcenie konstytucji irlandzkiej¹⁶. Wątpliwości dotyczyły tego, czy Tytuł III JAE pozostawiał Irlandii wolność wyboru, czy nakładał na nią zobowiązania dotyczące jednolitej polityki zagranicznej. Referendum w tej kwestii wykazało jednak poparcie społeczeństwa dla ratyfikacji JAE większością przekraczającą 3:2. Rząd irlandzki, a przypuszczalnie również elektorat irlandzki, wyszedł z (wygodnego) założenia, że zgodnie z JAE państwa członkowskie powinny kierować się zasadami ogólnymi prawa międzynarodowego i dążyć do osiągnięcia konsensusu we wspólnej polityce zagranicznej, lecz nic ponadto.

Irlandia ratyfikowała JAE, ponownie deklarując to, co zwała neutralnością, co było jednak nie tyle neutralnością, ile wyrazem upartego dążenia do tak długo ograniczanej przez Anglię niezależności oraz w pewnym sensie potępieniem zimnej wojny. To ostatnie wynikało z internacjonalizmu Irlandii objawiającego się gotowością wsparcia Narodów Zjednoczonych jednostkami zbrojnymi w misjach pokojowych i pogodzeniem się z coraz większą zależnością gospodarczą od Wspólnoty.

Liga Narodów i ONZ a instytucja neutralności

W XIX w. neutralność stała się instytucją szanowaną, nawet jeśli nie zawsze można było liczyć na respektowanie jej przez inne państwa. W połowie wieku, podczas spotkania mężów stanu mocarstw światowych, którego celem było ustalenie warunków zakończenia wojny krymskiej, szczególną uwagę zwrócono na neutralność i prawa państw neutralnych. Na przełomie XIX i XX w. konferencje haskie (1899 r. i 1907 r.) rozszerzyły zasady rządzące zachowaniem się państw walczących i neutralnych w czasie wojny¹⁷. Jednak wówczas w dyskusjach na arenie międzynarodowej zaczęto podnosić inną kwestię. Każda z wielkich wojen XX w. wzmogła dążenia państw do utworzenia stałych międzypaństwowych organizacji, których zasadniczym celem było zmniejszenie liczby wojen pomiędzy państwami. Do ograniczeń nałożonych przez międzynarodowe prawo narodów dodano nowe zobowiązania, wynikające z członkostwa w organizacjach międzynarodowych – Lidze Narodów, a następnie Organizacji Narodów Zjednoczonych. Prawo państwa do wojny było najpierw ograniczone przez Pakt Ligi, a potem całkowicie zlikwidowane przez Kartę NZ. A zatem powody do przyjęcia statusu neutralności, a także prawo narodu do wyboru statusu neutralności od momentu, kiedy prawo to znalazło akceptowane i prawnie określone miejsce w systemie państwowym, wydają się sprzeczne z zasadami i zobowiązaniami zbiorowego bezpieczeństwa.

Pakt Ligi Narodów, a w szczególności jego art. 16 zawierał klauzule, które nakładały na państwa członkowskie obowiązek podjęcia gospodarczych i militarnych sankcji wobec państw naruszających zasady Paktu i uciekających się do wojny. Szwecja przyłączyła się do Ligi bez żadnego sprzeciwu, ale Szwajcaria uczyniła to pod warunkiem wyraźnego zwolnienia jej z sankcji militarnych Paktu¹⁸. Wydaje się, że neutralność i bezpieczeństwo zbiorowe zapowiadane przez Ligę były ze sobą sprzeczne. Jednak nikt nie miał wówczas interesu, aby zaostrzać spór, chociaż problem ten był podnoszony na forum Ligi, konferencji międzynarodowych i przed Międzynarodowym Trybunałem Stanu w Hadze.

W warunkach „niewypróbowanego” bezpieczeństwa zbiorowego neutralność zachowała swoją siłę przyciągania, i mimo że sprzeczna z zobowiązaniami Paktu Ligi Narodów, włączana była do postanowień licznych umów bilateralnych. Sprawy tej nie poruszono jednak w Pakcie Brianda-Kelloga¹⁹ (po raz pierwszy zaproponowanym przez Francję jako pakt franko-amerykański, ale potem przekształconym przez administrację amerykańską w traktat powszechny), który pozostawił nierozwiązaną kwestię legalności neutralności w erze bezpieczeństwa zbiorowego.

Nieobecność wielkich mocarstw w Lidze Narodów, dyskusyjny charakter niektórych istotnych artykułów Paktu, a także wydarzenia lat 30. w Mandżurii, Etiopii, Hiszpanii i Chinach osłabiły znaczenie bezpieczeństwa zbiorowego i wzmocniły atrakcyjność instytucji neutralności. Akt Neutralności Stanów Zjednoczonych z 1935 r., chociaż przyjęty głównie w celu zapewnienia Stanom Zjednoczonym statusu tzw. *non-belligerence*, był gestem w tym samym kierunku. W związku ze zbliżającą się wojną, państwa neutralne

zaczęły ponownie domagać się uznania ich prawa do odstąpienia od sprzecznych sankcji w ramach zasad Paktu. I tak z doświadczeń okresu 1914-1918 wynikało, że neutralność funkcjonowała tylko w szczególnych warunkach, wtedy gdy wielkie mocarstwa tolerowały ją. Doświadczenia lat 1919-1939 pokazały natomiast, iż bezpieczeństwo zbiorowe nie funkcjonowało wcale. A przynajmniej tak się wówczas wydawało. W tym przypadku suwerenne prawo państwa do pozostania poza konfliktem zbrojnym było lepszą polityką niż przyłączenie się do międzynarodowych organizacji niezdolnych do jego obrony.

W czasie II wojny światowej Szwajcaria i Szwecja uniknęły konfliktów zbrojnych. Oczywiście było jednak, że pomimo ich własnego silnego uzbrojenia głównym tego powodem była decyzja Niemiec o nieatakowaniu tych państw. Po wojnie przywrócono system zbiorowego bezpieczeństwa w jego wcześniejszej i wzmocnionej wersji. Do Organizacji Narodów Zjednoczonych należało więcej państw członkowskich niż do LN i, przynajmniej teoretycznie, organizacja ta miała szersze uprawnienia. Jednakże propozycja zawarcia w Karcie NZ wyraźnej deklaracji, że instytucja neutralności jest niezgodna z członkostwem w ONZ, złożona na konferencji założycielskiej w San Francisco, nie została przyjęta.

Szwecja przystąpiła do ONZ, ale Szwajcaria aż do 2002 r. – nie²⁰. Z jednej strony dlatego, że w 1945 r. ONZ była związkiem tzw. zwycięskich współwalczących (ang. *co-belligerent*)²¹, z drugiej zaś zachodziły wątpliwości, czy postanowienia Rozdziału VII Karty nie są sprzeczne z wieczystą neutralnością. Finlandia i Austria dołączyły do ONZ w 1955 r. wraz z 14 innymi państwami, z których większość była odizolowana wbrew ich woli z powodu polityki zimnej wojny. Mimo że zobowiązania Karty NZ były bardziej rygorystyczne niż zobowiązania zawarte w Pakcie LN, Karta czyniła rozróżnienie pomiędzy działaniami zbiorowymi obejmującymi użycie siły wojskowej a działaniami nieuwzględniającymi go. Ponadto pozostawiała ona państwom członkowskim wolność wyboru w kwestii użycia siły, co nie miało miejsca w przypadku sankcji niemilitarnych przyjętych przez Radę Bezpieczeństwa. Zadowolili to większość państw i spory na temat statusu neutralności w odniesieniu do Narodów Zjednoczonych ograniczone zostały prawie wyłącznie do debat i prac naukowych.

W kolejnych latach, które nastąpiły po II wojnie światowej i utworzeniu ONZ, politykę międzynarodową zdominowały w szczególności: utworzenie w 1949 r. Organizacji Paktu Północnego Atlantyku – NATO oraz zawarcie w 1957 r. traktatów rzymskich, a tym samym utworzenie dwóch Wspólnot Europejskich (EWG i Euratom). Istotnym wydarzeniem było także objęcie w 1985 r. władzy w Rosji przez Michaiła Gorbaczowa, zwiastujące koniec panowania imperium radzieckiego w Europie Wschodniej, koniec samego Związku Radzieckiego, zjednoczenie Niemiec i powrót konfliktów zbrojnych do Europy (państwa byłej Jugosławii). 11 września 2001 r. runęły wieże WTC, a wraz z nimi ład pozimnowojenny. W tej sytuacji tworzy się nowy układ sił, na nowo definiuje się kierunki współpracy. Szwajcaria, by odgrywać aktywną rolę na arenie międzynarodowej, powinna stać się pełnoprawnym członkiem ONZ. Przy wszystkich swoich

słabościach ONZ stanowi wszak globalne i demokratyczne forum współpracy międzynarodowej. Jej zasadnicze cele i wartości są zbieżne z ideałami i interesami Szwajcarii. Za przystąpieniem Szwajcarii do ONZ opowiadał się rząd i parlament. W referendum 3 marca 2002 r. członkostwo w organizacji poparło 55% Szwajcarów i 12 z 23 kantonów. Od 10 września 2002 r. Szwajcaria stała się 190. członkiem ONZ – to symboliczne wydarzenie w historii tego kraju od czasów II wojny światowej.

Ewolucja europejskiej polityki neutralności

Procesy integracji ekonomicznej w Europie Zachodniej i utworzenie EWG wzbudziły niepokój europejskich państw pozostających poza tym ugrupowaniem, w tym także państw neutralnych. Dostrzegały one zalety udziału w tym ugrupowaniu integracyjnym, lecz nie były pewne dalszych konsekwencji przyłączenia się do niego. Państwa te zainteresowane były osiąganiem gospodarczych korzyści płynących z członkostwa w EWG, jednak bez konieczności przyjmowania na siebie obowiązków wynikających z integracji walutowej, do czego zobowiązali się w przyszłości członkowie założyciele. Państwa neutralne nie chciały wówczas w żadnym stopniu zrezygnować z niezależności, co byłoby naturalną konsekwencją wspólnego podejmowania decyzji, gdyż oznaczałoby to rezygnację z neutralności – albo jako wartości ogólnej, albo jako opcji dostępnej w obliczu zimnej wojny.

Próba przerwania błędnego koła było utworzenie w 1960 r. Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu – EFTA (*European Free Trade Association*) jako odpowiedzi na EWG. Projekt ten spotkał się z poparciem Szwajcarii i Austrii. Koncepcja utworzenia strefy wolnego handlu miała na celu udostępnienie innym krajom europejskim (pozostającym poza EWG) korzyści płynących ze swobodnego handlu towarami przemysłowymi bez wprowadzania wspólnej polityki rolnej. Nie stawiała też celów politycznych zmierzających do utworzenia europejskiego „superpaństwa”. W wyniku negocjacji w 1960 r. siedem państw: Austria, Dania, Norwegia, Portugalia, Szwajcaria, Szwecja i Wielka Brytania podpisały traktat powołujący do życia EFTA²². Jednak Wielka Brytania, Irlandia i Dania, po ponownym przeanalizowaniu korzyści gospodarczych, opuściły to ugrupowanie jako pierwsze²³ i w 1973 r. przystąpiły do WE. Natomiast Szwecja, Finlandia, Szwajcaria i Austria w latach 1972-1973 zawarły ze Wspólnotą umowy o wolnym handlu (z wyłączeniem rolnictwa). Jednak to połowiczne rozwiązanie zawiodło ich oczekiwania. Szybko okazało się, że dla uniknięcia niekorzystnych konsekwencji gospodarczych należało podjąć ze Wspólnotą negocjacje.

W związku z tymi wydarzeniami od początku lat 80. w kołach rządowych państw neutralnych (Austrii, Szwecji i Szwajcarii) trwała debata nad poszukiwaniem takich rozwiązań integracyjnych, które umożliwiłyby w przyszłości członkostwo w WE. Krokiem w tym kierunku było przyjęcie przez te państwa w 1984 r. propozycji Jacquesa Delorsa

utworzenia Europejskiego Obszaru Gospodarczego – EEA (*European Economic Area*), który objął 18 państw²⁴. Celem porozumienia o EEA było umocnienie więzi handlowych i ekonomicznych między EFTA a Wspólnotą.²⁵ Wzrost atrakcyjności gospodarczej EWG dla państw neutralnych EFTA, zapowiedź powstania EEA oraz brak perspektywy porozumienia EFTA-EWG przyspieszyły wnioski tych państw o przystąpienie do Wspólnoty. Utworzenie EEA poprzedziły takie wydarzenia, jak konsekwencje rewolucji w Moskwie w 1985 r. oraz decyzja o stworzeniu Unii Europejskiej, którą było podpisanie w 1992 r. traktatu z Maastricht. Do tego momentu wszystkie cztery państwa neutralne będące przedmiotem niniejszej analizy zdecydowały się ominąć etap uczestnictwa w EEA i ubiegać się o pełne członkostwo w WE.

Decyzje te wzbudziły ożywienie w państwach neutralnych, wywołały szereg poważnych dyskusji na temat neutralności, w wyniku których sformułowano wiele zastrzeżeń tych państw. Argumenty natury gospodarczej przemawiały za członkostwem we Wspólnocie, jednak aspekty polityczno-prawne również odgrywały pewną rolę w podjęciu tej decyzji. Najistotniejszą kwestią, która stanowiła swego rodzaju przeszkodę na drodze do pełnego członkostwa we Wspólnotach, była troska o utrzymanie statusu neutralności. Jednakże pod wpływem poważnych problemów gospodarczych argumenty natury ekonomicznej nabrały większego znaczenia, zwłaszcza w przypadku **Finlandii i Szwecji**.

Początkowo prawnomiędzynarodowa sytuacja Finlandii nie pozwalała na bliższe związki gospodarcze z krajami zachodnioeuropejskimi. Finlandia była co prawda państwem członkowskim EFTA, ale po przystąpieniu części państw członkowskich EFTA do EWG, rola tego ugrupowania znacznie się zmniejszyła. Nawiązanie ściślejszych stosunków gospodarczych ze Wspólnotą stało się więc niezwykle istotne. Jednakże istotnym czynnikiem w kształtowaniu polityki zagranicznej Finlandii były uwarunkowania geopolityczne. Z uwagi na specyfikę stosunków fińsko-radzieckich Finlandia w swoich działaniach międzynarodowych zachowywała szczególną ostrożność. Dlatego też i porozumienie Finlandii z WE niosło ze sobą konieczność przekonania ZSRR, że proces ten nie godzi w neutralność Finlandii, i obwarowane zostało wieloma zastrzeżeniami, które pozwalały jej na kontynuowanie dotychczasowej polityki²⁶. W latach 70. Finlandia zawarła umowy handlowe ze Wspólnotą, lecz pod koniec lat 80. jej cud gospodarczy, tzw. *Wirtschaftswunder* zaczął słabnąć. Okazało się, że grozi jej nawet kryzys gospodarczy. Szwecja również przechodziła wówczas kryzys gospodarczy, co m.in. spowodowało, że przy znacznym poparciu parlamentu rząd szwedzki zdecydował w 1990 r. o ubieganiu się Szwecji o członkostwo w UE.

Po zmianach, jakie zaszły w Europie na początku lat 90. nastąpiła redefinicja zasad i celów neutralności Finlandii oraz Szwecji. Przez cały okres powojenny szwedzka i fińska neutralność związane były z dwubiegunowym układem politycznym na świecie. Koniec zimnej wojny i rozpad dwubiegunowego systemu zasadniczo zmienił geostrategiczną sytuację Szwecji i Finlandii. Zmiana uwarunkowań geostrategicznych oraz stan gospodarki miały wpływ na przyjęcie przez Finlandię i Szwecję nowych koncepcji ak-

tywności międzynarodowej, a członkostwo w UE stało się dla nich priorytetowym kierunkiem polityki zagranicznej.

Przystąpienie Szwecji i Finlandii do UE miało istotne znaczenie zarówno dla tych państw, jak i dla Wspólnoty. Obydwa te państwa to mistrzowie demokracji parlamentarnej, uznający wagę czynnika społecznego w polityce, czego brak niektórym państwom członkowskim. Mają także cenne doświadczenie w kwestiach istotnych dla Wspólnoty, tj.: azylu, imigracji, mniejszości. Rządy Finlandii na Wyspach Alandzkich oraz wchłonięcie przez nią blisko pół miliona uchodźców podczas bliźniaczych kryzysów w 1940 r. i 1944 r. to tylko niektóre z jej osiągnięć.

Przystępując do UE w 1995 r., Szwecja i Finlandia musiały uwzględnić istotne rozszerzenie zakresu integracji w ramach UE, mianowicie o jej II filar, czyli wspólną politykę zagraniczną i bezpieczeństwa UE. Państwa neutralne stanęły zatem przed faktem rozwijającej się tożsamości Europy w sprawach bezpieczeństwa i obrony. Szwedzka i fińska neutralność odchodzi w przeszłość, co wydają się potwierdzać ostatnie deklaracje czołowych polityków tych państw. Pod koniec 2000 r. minister spraw zagranicznych Szwecji Anna Lindh poinformowała parlament szwedzki (Riksdag), że Szwecja nie zamierza dłużej być państwem neutralnym i konieczne jest dostosowanie sformułowań polityki zagranicznej do aktualnej rzeczywistości. Tym samym Szwecja stanęła przed problemem osiągnięcia konsensusu między partiami, które chcą zrezygnować ze statusu neutralności, a tymi, które jej bronią²⁷.

Austria podjęła decyzję o przystąpieniu do UE jeszcze przed Szwecją i Finlandią. Wątpliwości w Austrii budziła kwestia, czy pełne członkostwo we Wspólnocie nie byłoby jednoznaczne ze złamaniem zobowiązań przyjętych w traktacie państwowym z 1955 r. w zamian za niezależność. Dla Austrii EEA był krokiem w kierunku pełnego członkostwa we Wspólnocie, a nie, jak w przypadku obu państw skandynawskich, sposobem na osiągnięcie korzyści handlowych bez pełnego członkostwa w WE. Austria zgłosiła swój akces do Wspólnoty w 1989 r. przy założeniu, że „wieczysta neutralność” przyjęta w 1955 r. pozostanie nienaruszona i Austria w dalszym ciągu będzie miała możliwość i prawo do przestrzegania przyjętych zobowiązań prawnych włączonych do jej konstytucji. Rada Ministrów Wspólnot rozpatrzyła tę kwestię i Komisja ustosunkowała się do niej pozytywnie.

Przystąpienie Austrii do UE jest zakończeniem procesu poszukiwania swego miejsca w nowej Europie. Austria chciała należeć do Unii, gdyż umożliwia jej to współdecydowanie w kluczowych sprawach europejskich. Obecność w UE otwiera przed Austrią szersze perspektywy rozwoju gospodarczego i stwarza lepsze warunki do inwestycji – zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Pomimo że jednym z ważniejszych elementów tożsamości austriackiej jest neutralność, która pozwoliła jej na wyprowadzenie z kraju wojsk okupacyjnych oraz na uzyskanie niezależności, to obecnie wydaje się, że podejście do instytucji neutralności ulega zmianie. Z prawnomiędzynarodowego punktu widzenia członkostwo w UE nadal neutralnej Austrii możliwe jest dzięki przedefiniowaniu rozumienia jej statusu wieczystej neutralności. Wydaje się, że obec-

nie status neutralności traktowany jest przez społeczeństwo austriackie jako instytucja gwarantująca pokój. Dzięki tej nowej interpretacji statusu neutralności w odniesieniu do kwestii gospodarczych powstała możliwość udziału Austrii w Unii Gospodarczo-Walutowej. Powoli następują też zmiany w austriackiej polityce zagranicznej. I tak np. kanclerz Wolfgang Schüssel powiedział, iż obecnie „w Unii Europejskiej nie ma miejsca na neutralność”²⁸.

Wszystkie trzy nowe państwa członkowskie UE posiadają nadal, przynajmniej na razie, status państwa neutralnego. Jednak rozumienie tej neutralności w każdym z nich uległo zmianie. W Finlandii neutralność sprowadza się obecnie jedynie do polityki niezaangażowania i obrony neutralności. Austria ograniczyła swoją neutralność do aspektu militarnego, ujętego w ustawie z 1955 r. Jednocześnie wykazuje ona swoją gotowość do uczestnictwa w procesie wspólnej obrony państw członkowskich UE. Szwedzki parlament natomiast ograniczył rozumienie neutralności do „wojskowego nieuczestniczenia w traktatach obronnych w celu umożliwienia pozostania neutralnym w przypadku wojny w sąsiedztwie”²⁹.

I tak pomimo sprzeczności między instytucją neutralności a uczestnictwem w europejskich strukturach integracyjnych członkostwo Austrii, Finlandii i Szwecji stało się faktem. Ponadto wszystkie te trzy państwa otrzymały status obserwatora w UZE i podpisały porozumienie o Partnerstwie dla Pokoju.

Szybko postępująca globalizacja procesów gospodarczych, a szczególnie perspektywa utworzenia rynku wewnętrznego Wspólnoty, a dalej unii walutowej i politycznej uświadomiły również elitom politycznym Szwajcarii potrzebę modyfikacji koncepcji „szczególnego przypadku” (tzw. *Sonderfall*) i dostosowywania się do nowej sytuacji polityczno-gospodarczej w Europie. W tym przypadku decyzja o podjęciu negocjacji w sprawie pełnego członkostwa we Wspólnocie podjęta w 1992 r. przez Szwajcarską Radę Federalną oznaczała zdecydowane odcięcie się od tradycyjnych postaw szwajcarskiego społeczeństwa.

Z różnych względów wzbudzało to niepokój elit politycznych i społeczeństwa Szwajcarii. Jednym z nich była neutralność. Obawiano się także o dwie istotne kwestie: niekontrolowany napływ imigrantów lub imigrację regulowaną przez organ pozostający poza granicami i zasięgiem kontroli państwa oraz demokrację. Stosunkowo odważna w warunkach szwajcarskich koncepcja rządu federalnego uległa więc szybkiemu załamaniu. Wniosek rządu federalnego o przystąpienie Szwajcarii do Wspólnot i do Układu o EEA odrzucony został w referendum podwójną większością (kantonów, zwłaszcza niemieckojęzycznych, i całego społeczeństwa).

Decyzja ta nie tylko zahamowała na lata proces „ostrożnego otwarcia” w kierunku zwiększenia zakresu współdziałania i integracji z Europą, ale w pewnym stopniu skazała Szwajcarię na swego rodzaju samoizolację, która pogłębiła się po przystąpieniu z dniem 1 stycznia 1995 r. do Unii Europejskiej Austrii, Finlandii i Szwecji. Osłabiła ona pozycję polityczną Szwajcarii oraz ograniczyła pole manewru w kształtowaniu jej stosun-

ków gospodarczych i politycznych z Unią Europejską, a także zmniejszyła możliwości wpływania na politykę europejską.

Po porażce w referendum rząd federalny zmuszony został do reorientacji swej polityki integracyjnej. Podtrzymując formalnie przystąpienie do Unii Europejskiej jako cel strategiczny³⁰, zdecydowany priorytet nadał on działaniom na rzecz zawarcia z UE sektorowych umów dwustronnych, zmierzających do minimalizowania negatywnych skutków wynikających dla Szwajcarii z odrzucenia układu o EEA i związanej z tym izolacji od rynku wewnętrznego UE.

Spośród państw neutralnych będących przedmiotem niniejszej analizy jedynie Szwajcaria pozostaje nadal poza strukturami integracyjnymi UE. Szwajcarzy w ogólnonarodowym referendum w marcu 2001 r.³¹ po raz kolejny opowiedzieli się przeciwko członkostwu w UE. I chociaż w referendum z 10 czerwca 2001 r. ponad 51% społeczeństwa opowiedziało się za uzbrojeniem szwajcarskich żołnierzy uczestniczących w międzynarodowych misjach pokojowych, a neutralność jest wciąż redefiniowana, to wieszycie neutralna Szwajcaria pozostanie jednak nadal „unijną wyspą”. Wydaje się, że Szwajcarom wystarczają wynegocjowane w ostatnich latach umowy dwustronne z WE, dotyczące transportu drogowego, lotnictwa cywilnego, swobodnego przepływu osób, dostępu do rynku usług i zamówień publicznych, rolnictwa, eliminacji barier handlowych oraz współpracy badawczej i rozwoju naukowego. Wciąż nierozwiązane pozostają natomiast kwestie drażliwe – porozumienia dotyczące tajemnicy bankowej. Na razie jednak nic nie zapowiada, by Szwajcaria miała przestać odnosić korzyści z kontynentalnej integracji, nie z powodu wstąpienia do UE. Prawdopodobna wydaje się ewentualność stopniowej integracji Szwajcarii ze zjednoczoną Europą oraz możliwość, że m.in. dzięki swojej dobrej sytuacji gospodarczej pozostanie ona w najbliższej przyszłości „szczególnym przypadkiem” w UE³².

Przypisy:

¹ P. Calvocoressi, *Neutrality now*, w: S. Harden, *Neutral States and the European Communities*, CDS, UK 1993, s. 145-146.

² Por.: A. Garosci, *Neutrality*, [w:] *European Integration*, red. C.G. Heines, Baltimore 1957, s. 196-197.

³ P. Calvocoressi, *Neutrality...*, op. cit., s. 145.

⁴ Por.: P. Andrzejewski, *Neutralność w polityce zagranicznej Finlandii i Szwecji*, PWN, Warszawa – Poznań 1988, s. 31 oraz B. Ganiuszkin, *Nejtralitet i neprisojedinenije*, Moskwa 1965, s. 5.

⁵ P. Calvocoressi, *Neutrality...*, op. cit., s. 146.

⁶ H. Grotius, *Trzy księgi o prawie wojny i pokoju*. Księga III, Warszawa 1957 oraz E. Vattel, *Prawo narodów*. Księga III, Warszawa 1958.

⁷ Por.: M. Graczyk, *Fenomen Szwajcarii*, „Wprost” 9.09.2001, s. 92-93.

⁸ Patrz: M. Muszyński, *Neutralność Austrii a integracja*. Austriacki pomysł na zjednoczenie z Europą, Pracownia Duszycki, Toruń 1998, s. 41 i 51.

⁹ J. Więclawski, *Neutralność Szwecji i Finlandii w obliczu integracji z Unią Europejską*, PISM, Warszawa 1995, s. 3.

¹⁰ *Ibidem*, s. 5.

¹¹ *Ibidem*, s. 5.

¹² P. Andrzejewski, *Neutralność w polityce...*, op. cit., 1988, s. 215.

¹³ J. Więclawski, *Neutralność Szwecji...*, op. cit., s. 7.

¹⁴ P. Calvocoressi, *Neutrality...*, op. cit., s. 151.

¹⁵ W wyniku postanowień JAE, WE otrzymały nowe kompetencje w dziedzinie gospodarczej. Ponadto JAE stanowił podstawy prawne do realizacji do końca 1992 r. Jednolitego Rynku Wewnętrznego, zmodyfikował proces podejmowania decyzji we Wspólnotach oraz dokonał regulacji prawnej współpracy politycznej państw członkowskich Wspólnot. Por.: *Unia Europejska*, red. K. Michałowska-Gorywoda, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997, s. 16-17, 20-21.

¹⁶ W. Danspeckgruber, *Implications of Contemporary European Economic and Political Developments on Permanent Neutrality: A comparison between Ireland and Austria, Switzerland, Sweden*, w: S. Huber, F. Esterbauer, *The European Neutrals, the Council of Europe and the European Communities*, CIFE Austria Publications, Wien 1988, s. 77.

¹⁷ Patrz: P. Andrzejewski, *Neutralność...*, op. cit., s. 39.

¹⁸ P. Calvocoressi, *Neutrality...*, op. cit., s. 149.

¹⁹ J. Makowski, *Le Pacte Kellog*, „Bulletin de l'Institut intermediaire international” 1938, nr 21.

²⁰ W 1986 r. przeciwko członkostwu w ONZ wypowiedziało się ponad 75% społeczeństwa.

²¹ P. Calvocoressi, *Neutrality...*, op. cit., s. 150.

²² Z. Klepacki, *Organizacje międzynarodowe rozwiniętych państw kapitalistycznych*, PWN, Warszawa 1986, s. 47.

²³ Wielka Brytania i Dania już w 1961 r. zgłosiły chęć rozpoczęcia negocjacji w sprawie przystąpienia do EWG.

²⁴ Państwa członkowskie WE (12) i państwa EFTA (Austria, Finlandia, Szwecja, Szwajcaria i Lichtenstein) oraz Norwegia i Islandia. Szwajcaria wprawdzie podpisała Układ, ale nie przystąpiła do EEA, ponieważ w ogólnonarodowym referendum z grudnia 1992 r. społeczeństwo tego państwa wypowiedziało się przeciwko członkostwu w WE oraz EEA.

²⁵ *Unia Europejska...*, op. cit., s. 385.

²⁶ Por.: J. Więclawski, *Neutralność Szwecji...*, op. cit., s. 5-9.

²⁷ Według Dagens Nyheter, www.EUobserver.com z dn. 29.09.2001 r.

²⁸ Na podstawie artykułu: L. Kirk, Austrian Government Gives up Neutrality, www.euobserver.com, 29.09.2001.

²⁹ M. Muszyński, Neutralność Austrii..., op. cit., s. 159.

³⁰ Dane z raportu w sprawie polityki zagranicznej lat 90.: Die Aussenpolitik der Schweiz in den 90er Jahren, Integrationsburo EDA/EVD, Bern 1994.

³¹ 04.03.2001 r.

³² Badania opinii publicznej w krajach UE wykazują, że około 70% Europejczyków opowiada się za członkostwem Szwajcarii w UE.

Policy of neutrality now (Summary)

Neutrality has been debated over centuries. The chief characteristic of neutrality is non-belligerence. Its main purpose is to safeguard the territorial integrity of the neutral state, its commerce and the living conditions of its inhabitants. The precise definition of neutrality is very difficult to describe and there are some other form of neutral status known as declared by the state, such as: neutralism, neutralization or policy of neutrality.

Currently only one of the European neutrals – Switzerland – remains outside the European integration structures, although its connections with the European Union are very tight (bilateral agreements). Therefore Switzerland is often called „a special case” in the European Union. Other neutrals: Ireland, Austria, Finland and Sweden have already joined the European Union and neutrality in Europe is now more a symbol than a policy itself.